

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд на докторант **Стефан Колев** на тема:

Градски светци-патрони в Далмация през Средновековието

СУ “Св. Климент Охридски”

от доц. Снежана Ракова, ЮЗУ „Неофит Рилски”, Благоевград

В българската историческа наука рядко са били засягати теми, свързани с историята на градовете в Далмация. Като цяло тази част от средновековната история на Балканите остава встрани от интереса на специалистите. Предложената тук дисертация всъщност покрива освен посоченото, и още едно сравнително неразработено поле в българските изследвания – проблематиката на средновековната религиозност и почитането на мощи и реликви. За главен обект на проучването са избрани култовете на светците-покровители на Задар, Трогир Сплит, Дубровник и Котор. Всички тези градове имат своето място в историята, но през различните исторически периоди са свързани с различни политически и религиозни центрове, които често са твърде отдалечени от региона (Константинопол и Рим напр.). Задачата на изследването става още по-сложна и от това, че авторът си поставя за цел да разкрие почитанието на светците от самата поява на култовете до наши дни, като така се покрива много голям хронологически отрязък от време, излизащ от конкретното Средновековие. В този аспект изложението на Стефан Колев следва подобен подход, който е използван и в още един труд, написан от утвърден експерт като проф. Елка Бакалова и издаден наскоро (става въпрос за изследването „Култът към реликвите и чудотворните икони. Традиции и съвременност”, С., 2016, където намират място покровителите на два от Йонийските острови в Адриатика – св. Спиридон от Корфу и св. Герасим от Кефалония).

В дисертацията се разглеждат светците-покровители на градове, които в различни периоди заемат различна позиция както в църковната йерархия, така и на политическата сцена. През ранното Средновековие далматинските градски

центрове попадат под влиянето на големите римски градове Аквилея и Сирмиум – откъдето се разпространяват култовете на първите светци-покровители. Става въпрос напр. за св. Хрисогон (3 в.) и св. Анастасия (4 в.), чиито култове се разпространяват в Задар, за св. Трифон (3 в.), който на свой ред става светец-покровител на Котор, както и свети Власий (3 в.) в Дубровник. След този първи етап от средновековното време, когато градовете по далматинския бряг се оформят и като епископски центрове, следват векове, през които в Далмация се появяват нови светители – от периода на византийското иконоборчество, но и местни, като св. епископ Донат от 9 в. или св. Иван Трогирски от 12 в. В края на Средновековието пък настъпва продължителен период на венецианско влияние и дори директна власт на Серенисимата над градовете, което предопределя както и формите на почитание на култовете, така и по-конкретно архитектурния стил на катедралите и оформлението на религиозните обекти, свързани със светците – саркофази, реликварии, статуи и др. произведения на изкуството. Венецианското влияние върху религиозния живот на Далмация би могло да се търси и в още една посока, която е по-слабо засегната в настоящия труд – а именно в проявата на видим стремеж към събиране и натрупване на религиозни светини в катедралите на градовете, което следва добре известната венецианска политика на *furta sacra* – свещените кражби на реликви. Все пак трябва да отбележим сполучливия паралел на сблъсъка между Задар и Венеция по повод на мощите на св. Симеон Богоприимец, който е сравнен с битката между Венеция и Бари за мощите на св. Никола (вж. с. 94).

Така многообразно и с последователно редуващи се акценти към църковната история, житията на светците, проблемите относно преноса на мощите им, църковното изкуство и пр., е представена пред нас картината на почитанието на светците в градовете на Далмация. Структурата на дисертацията е добре премислена и напълно осъществена в съответствие с този замисъл. След един сравнително кратък исторически увод, в който е направено изложение на политическата история (и който впрочем достига и до нашето съвремие!), следват три глави, посветени на градовете, които се разполагат по далматинския бряг от север на юг в три географски подрегиона на Далмация. За всеки светец, който е бил

почитан в съответния градски център се прави подробно изложение в няколко рубрики – житие на светеца, поява на култа и мощите му, култова сграда, в която тези мощи се съхраняват (като тук се включва и архитектурно описание на катедралите), празнични шествия и церемонии, посветени на светеца, както и съответните образци на изкуството, ювелирното дело и др., свързани с неговото име. Всъщност към това кратко представяне трябва да се добави още, че дисертацията на докторант Стефан Колев всъщност съчетава добре познатите методи на историческо изследване с опит да се използват и похвати от антропологията и етнологията. Така почитанието на градските светци е проследено включително и до наши дни. Изложението е леко, четивно и същевременно следва логиката на предварително заложената програма.

Пълнотата на изложението, която е съзнателно търсена от докторанта, на места води и до известни повторения, които трябва да признаем, е почти невъзможно да бъдат избегнати, особено когато се разглеждат култовете на светци от едно и също време. Към възможните критики бих добавила и това, че заключението (с. 212-215) не отразява достатъчно добре сериозната и задълбочена работа, вложена в изследването. С оглед на подобряването на текста, ако това се наложи за бъдеще, и избягването на някои, най-вече технически грешки, бих отбелязала, че в библиографията голям брой публикации на извори не са на мястото си, а са включени сред изследванията (вж. например тези на Фарлати, Ф. Рачки и пр.), както и че не са отразени и още важни проучвания (освен няколкото посочени) на изтъкнат специалист в областта на църковното изкуство като проф. Никола Якшич от Загребския университет.

Предложеният за защита труд на докторант Стефан Колев отговаря напълно на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „доктор”, за което давам своето положително мнение.

София, 10 април 2017 г.

доц. д-р Сн. Ракова